

DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA LATVIJĀ UN GLOBĀLĀS DEMOGRĀFISKĀS TENDENCES PASAULĒ

Juris Krūmiņš, Zaiga Krišjāne, Atis Bērziņš, Aleksandrs Dahs, Kristīne Lece, Māris Bērziņš

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

VPP
Valsts pētījumu
programma

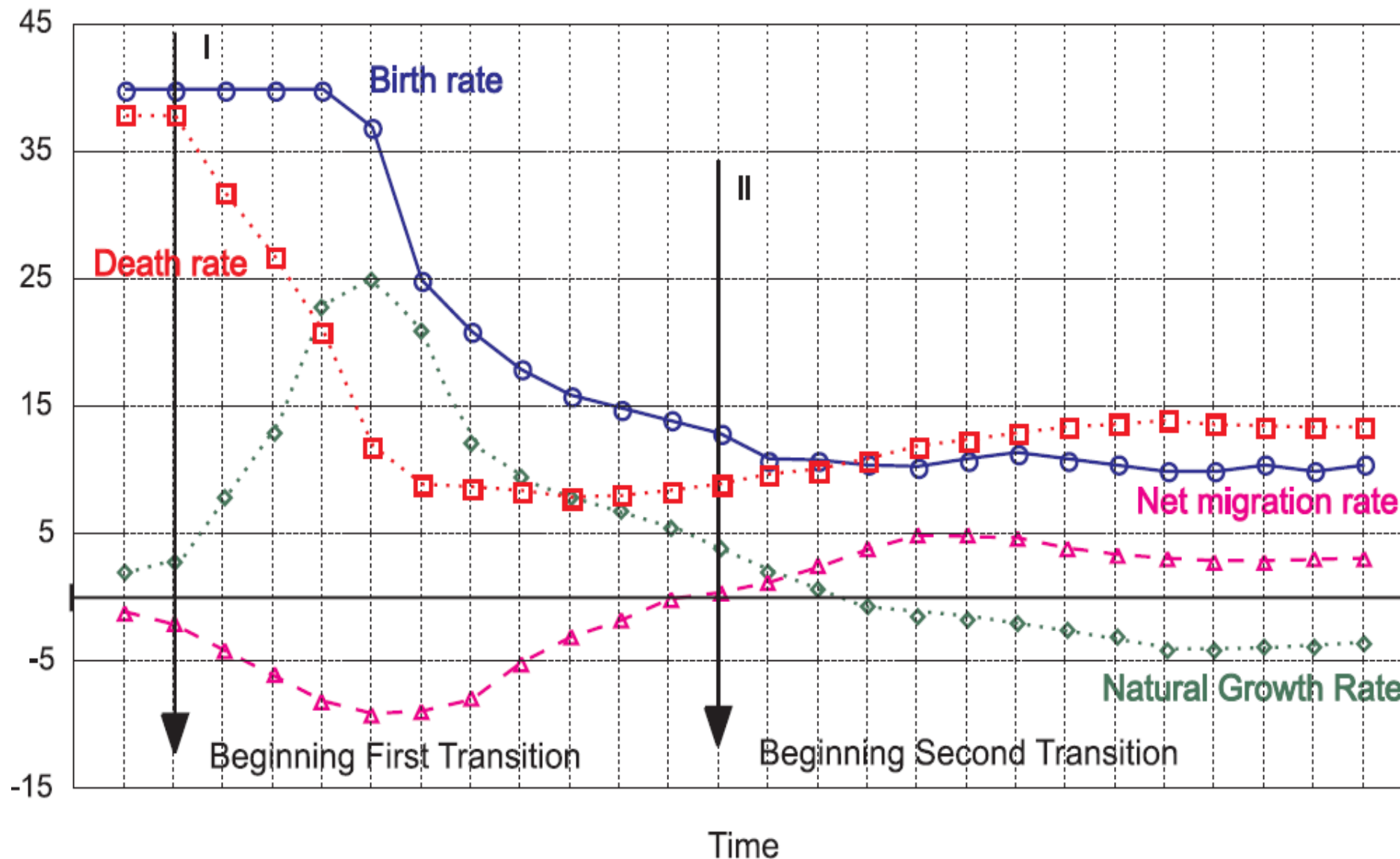
Demogrāfisko lietu padomes sēde

2025. gada 1. aprīlī

Demogrāfiskās pārejas teorija (*Theory of Demographic transition*)

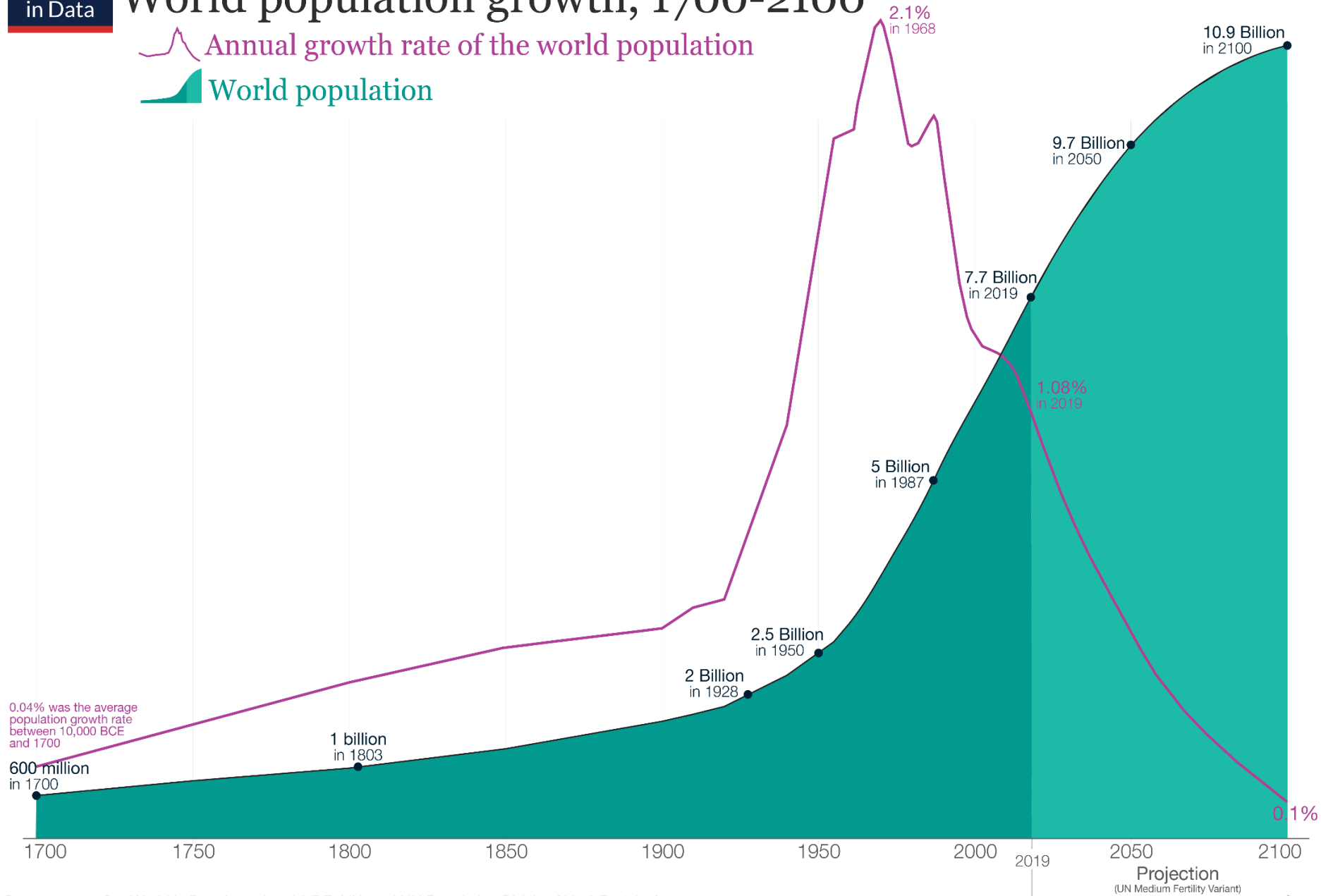
Pirmā publikācija angļu valodā: W. S. Thompson, 'Population'. *American Journal of Sociology*, 34 (1929), pp. 959-975.

Otrās demogrāfiskās pārejas koncepts - 1986.g. ierosināja Dirk van de Kaa

World population growth, 1700-2100

Annual growth rate of the world population
World population

Data sources: Our World in Data based on HYDE, UN, and UN Population Division [2019 Revision]
This is a visualization from [OurWorldinData.org](https://ourworldindata.org), where you find data and research on how the world is changing.

Licensed under CC-BY by the author Max Roser.

Paaudžu nomaiņas līmenis Baltijas u.c. valstīs
(meitu skaits vienai mātei, ņemot vērā mirstību)

	Pirms 1. pasaules kara	Pirms 2. pasaules kara
Igaunija	0.89	0.79
Zviedrija	1.29	0.80
Norvēģija	1.45	0.83
Francija	0.93	0.91
Dānija	1.37	0.94
Latvija	0.90	0.95
Somija	1.43	0.96
Polija	1.54	1.07
Lietuva	...	1.10

Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums Baltijas u.c.
valstīs pirms simts gadiem

	Gadi	Vīt.	Siev.
<i>Igaunija</i>	<i>1922-23</i>	<i>48.7</i>	<i>54.9</i>
<i>Latvija</i>	<i>1925-26</i>	<i>50.7</i>	<i>56.9</i>
<i>Lietuva</i>	<i>1925-26</i>	<i>49</i>	<i>52</i>
Somija	1921-30	50.7	55.1
Francija	1928-33	54.3	59.0
Vācija	1924-26	56.0	58.8
Grieķija	1926-30	49.1	50.9
Japāna	1926-30	44.8	46.5
Zviedrija	1921-30	61.0	63.2
PSRS Eiropas daļa	1926-27	41.9	46.8

AR SKATU VĒSTURĒ

Iedzīvotāju skaits trīs Baltijas valstīs un atsevišķās Skandināvijas valstīs, 1910.-2021.g. (miljoni un izmaiņas procentos)

AVOTS: Official publications of the National Statistical Bureaus and EUROSTAT. ¹ 1919, ² 1914, ³ 1913, ⁴ 1911.

	1910	1950	2021	2021/1910 (%)
Igaunija	1.07 ¹	1.02	1.33	+24
Latvija	2.55²	1.94	1.89	-26
Lietuva	2.83 ³	2.57	2.80	-1
Dānija	2.76 ⁴	4.28	5.84	+112
Somija	2.94	4.03	5.53	+88
Norvēģija	2.36	3.26	5.39	+128
Zviedrija	5.52	7.04	10.38	+88

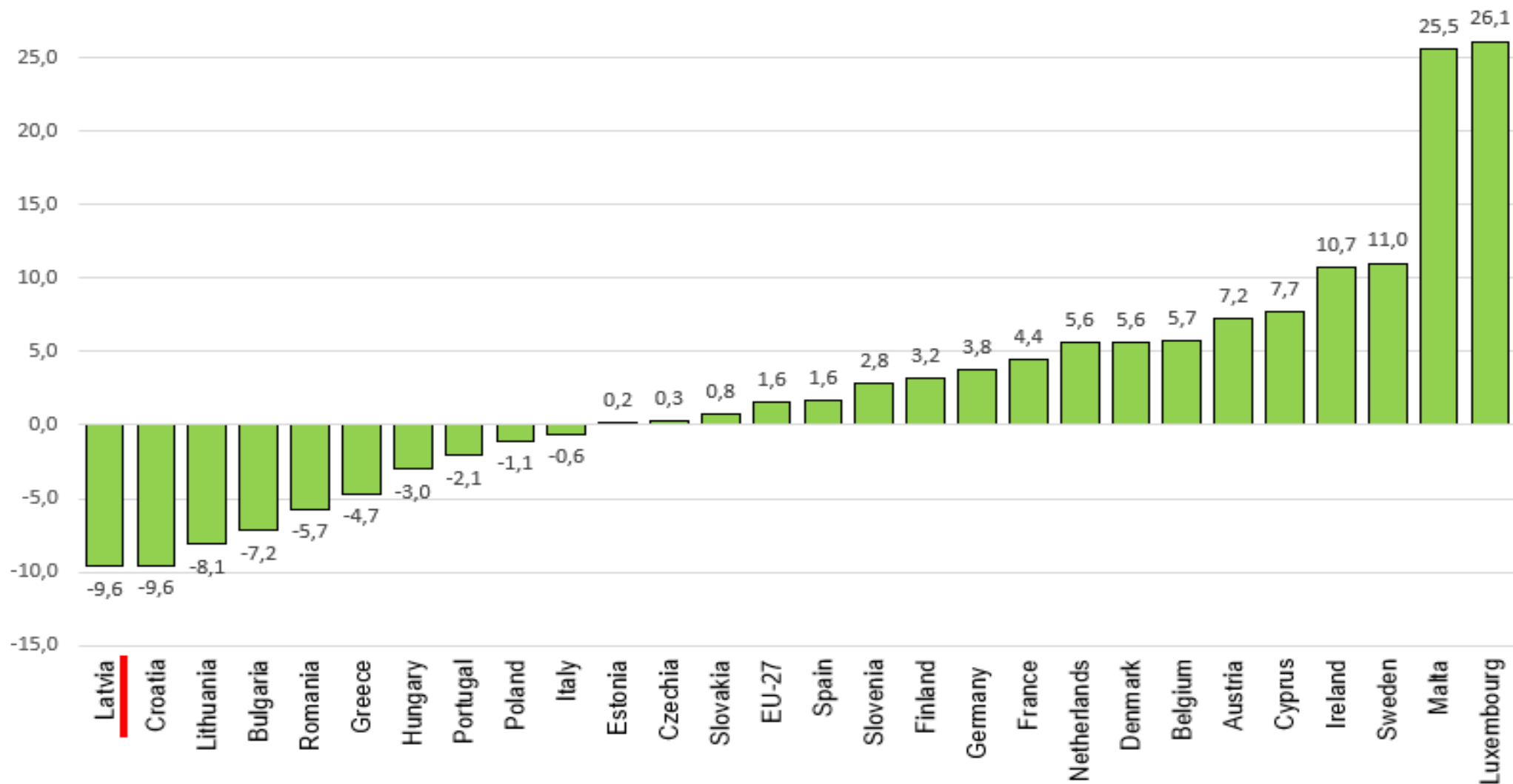
Latvijas iedzīvotāju prognozētais un faktiskais* skaits, 1940-2000 (tūkst.)

Avots: E. Bulmerinc. Die Zukünftige Bevölkerungsentwicklung in Lettland. Riga, 1935.

	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Pie ne-mainīg. dab. kust.	1976	1986	1977	1951	1898	1837	1783
Dzimst. samaz.	1962	1932	1874	1802	1707	1609	1523
Dzimst. un mirst. samaz.	1973	1958	1905	1834	1740	1642	1554
Faktiskais*	1931	1957	2104	2352	2509	2668	2377

Latvija starp depopulācijas līderēm 2011.-2022.g.

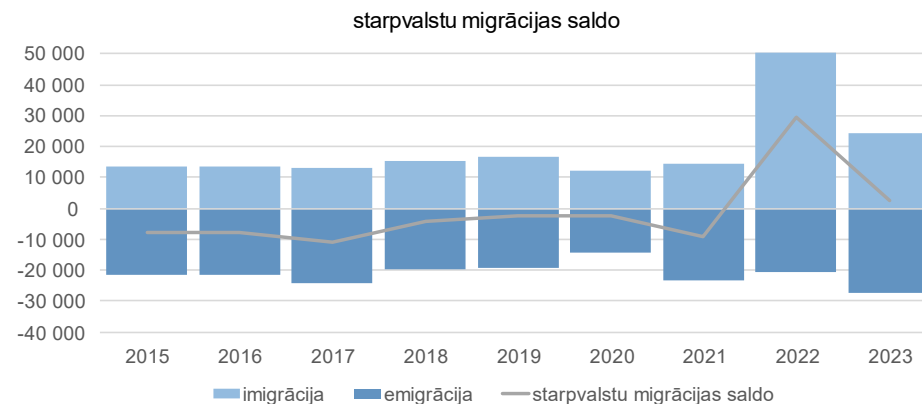
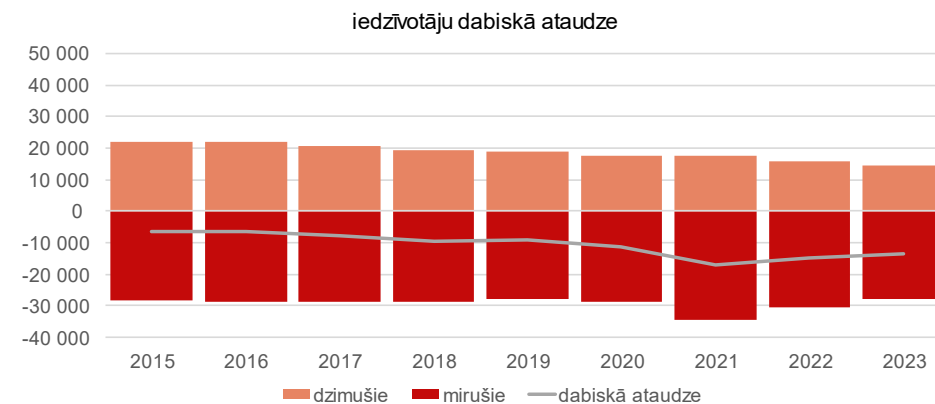
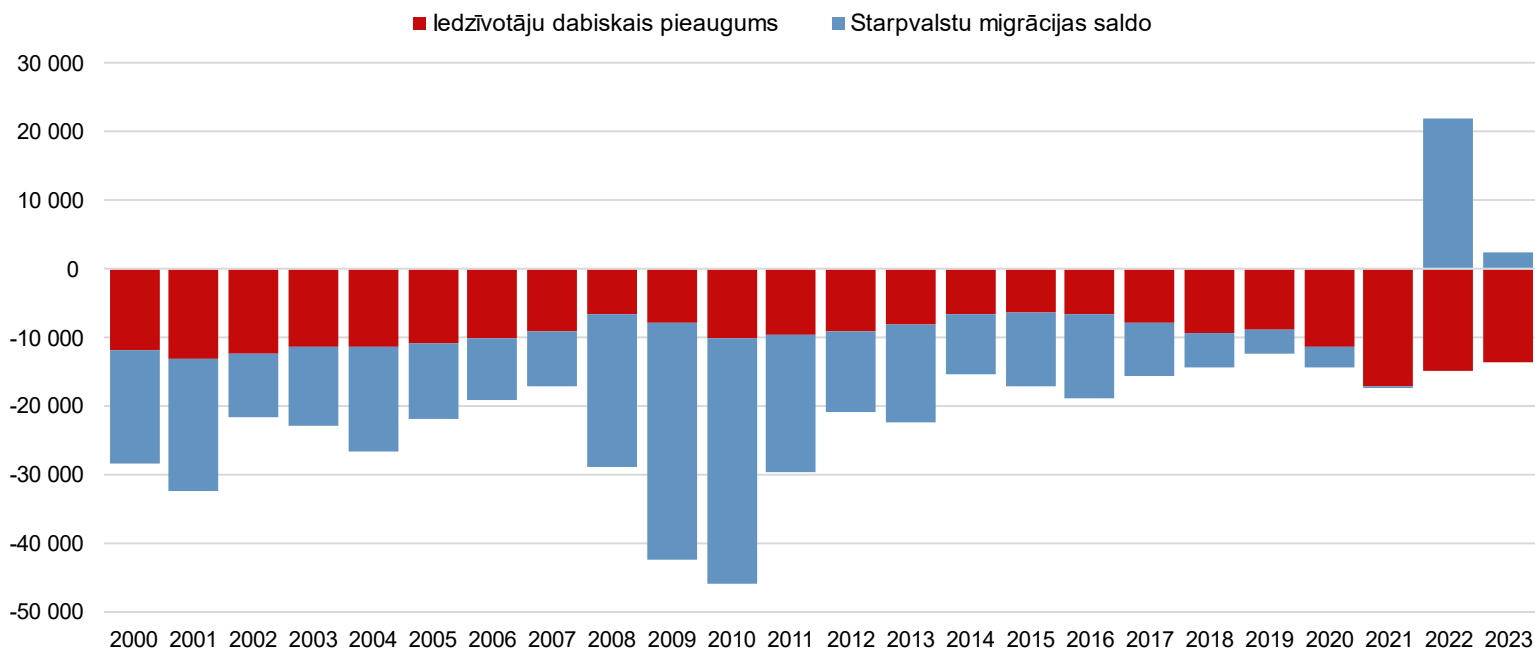
(ES-27 valstu iedzīvotāju skaita izmaiņas, uz gada sākumu, procentos)

Datu avots: Eurostat datu bāze.

IEDZĪVOTĀJU SKAITA IZMAIŅU IEMESLI LATVIJĀ

2000.-2023.g. un 2015.-2023.g.

avots: izveidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem

Demogrāfiskās pārmaiņas Latvijā: trīs periodu salīdzinājums

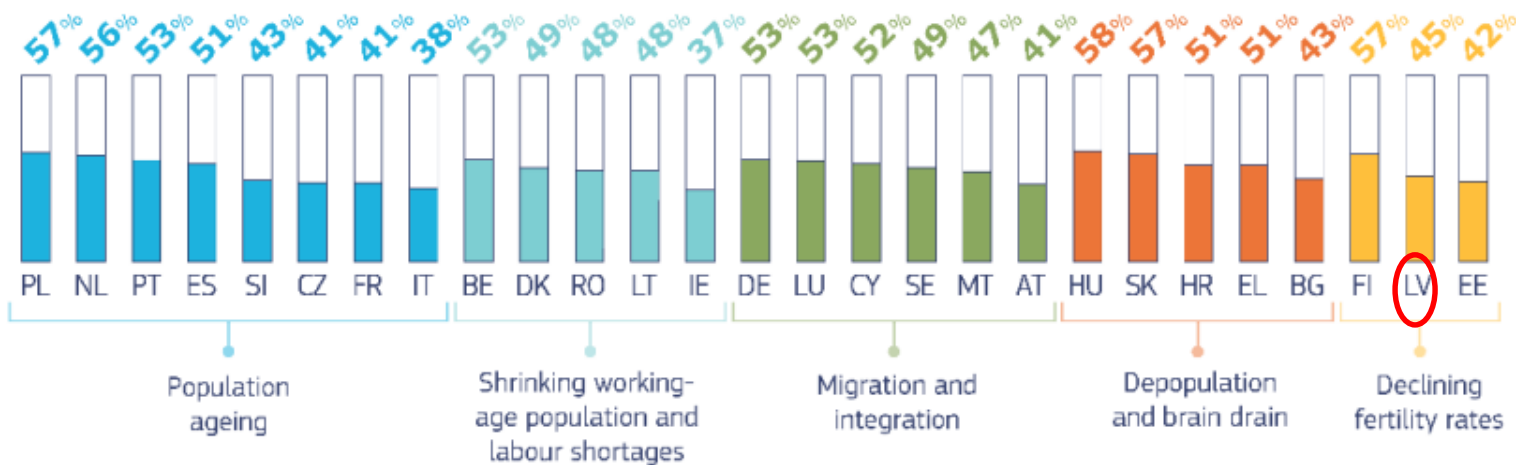
Aprēķināts no: *Demogrāfija 2012. CSP. 10,21,78. lpp.; Demogrāfija 2024. CSP. 2. lpp.*

	1992-1994	2008-2010	2020-2023
Iedzīvotāju skaita izmaiņas, <u>kopā</u> (%)	-5,4	-5,3	-1,9
t.sk.			
t.sk. dabiskās kustības rezultātā (%)	-1,3	-1,1	-3,0
starptautiskās migrācijas rezultātā (%)	-4,1	-4,2	+1,1
Summārais dzimstības koef. un tā izmaiņas (%)	1,56 -19%	1,47 -14%	1,48 -12%
Paredz. mūža ilgums (Vīr.+Siev.) un tā izmaiņas (%)	67,5 -3%	72,8 +1%	74,5 +0,5

EU citizens indicate the following **demographic challenges** as a **pressing issue** in their Member State.

Most-indicated demographic challenge per Member State

Respondents were presented with six demographic challenges, and were asked to select one or two they regard as most pressing in their Member State. (Interpretation aid: 42% of EU citizens indicate population ageing as one of the two most pressing demographic challenges in their Member State.)

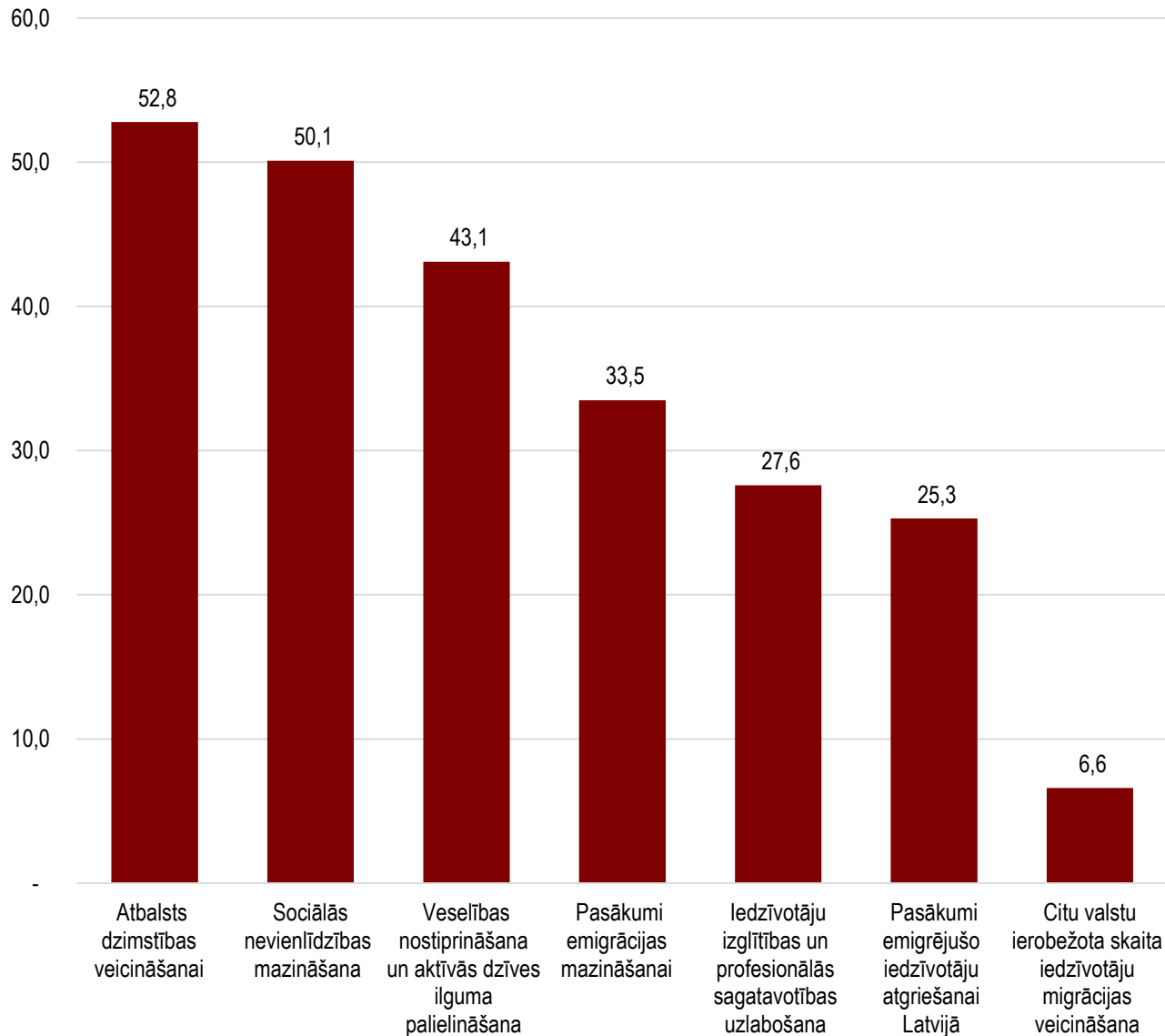
The majority of Europeans (51%) think that managing demographic change should **remain a political priority**, both for the EU and Member States, and a large majority – 85% – agrees that this requires **close cooperation between all levels of government**.

Flash Eurobarometer 534, Demographic change in Europe (Fieldwork: 1/9 – 14/9/2023).

https://commission.europa.eu/document/download/5efbf426-93f5-4b68-b650-1e37fdcb24ba_en?filename=COM_2023_577_1_EN.pdf

“Kuri Jūsaprāt ir 3 svarīgākie pasākumi demogrāfijas (iedzīvotāju attīstības) veicināšanai ?» (n = 1116)

Avots: 2021.g. DemoMig projekta ietvaros veiktās aptaujas rezultāti.

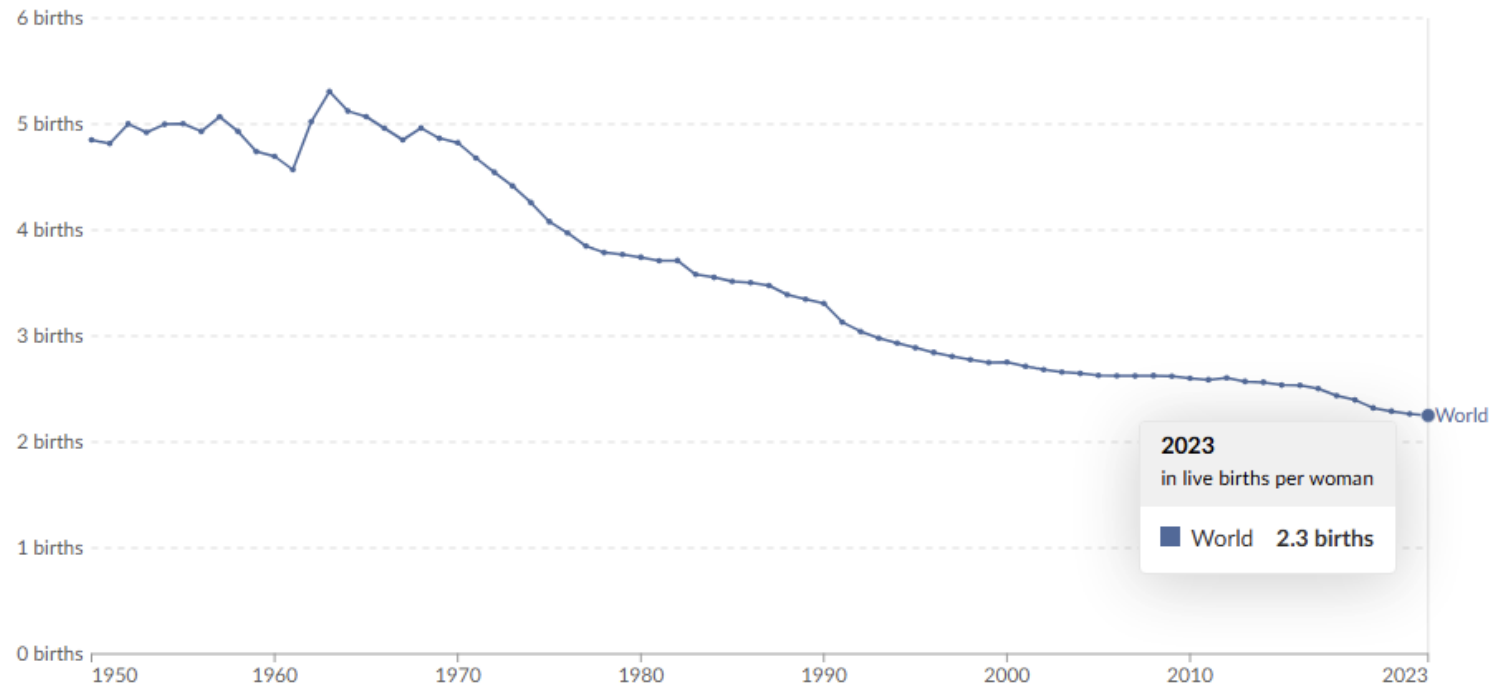
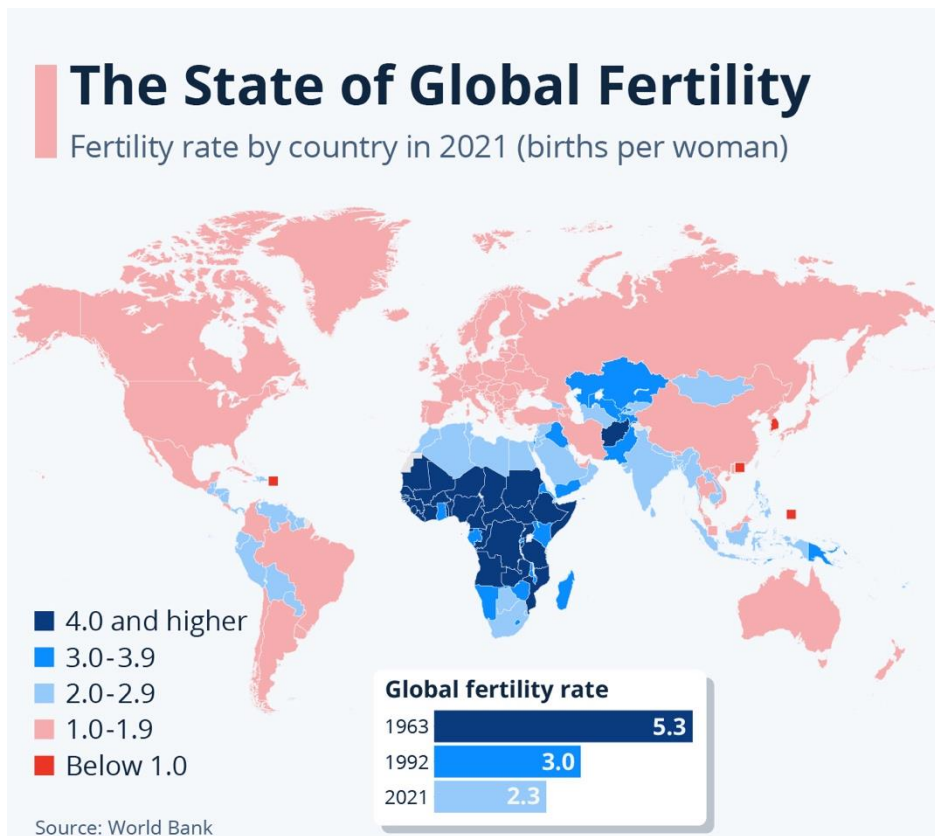
Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014. – 2020.g.
Apstiprināts ar 2012.g. 20.dec. Saeimas lēm., 40.lpp.

	2014	2017	2020
Mērķa sasniegšanas rādītājs	23 000	27 000	28 000
Vēlamā scenārija prognoze	21 300	25 300	24 000
Faktiski	21 746	20 828	17 552

Dzimstības līmenis un tā izmaiņas pasaulē

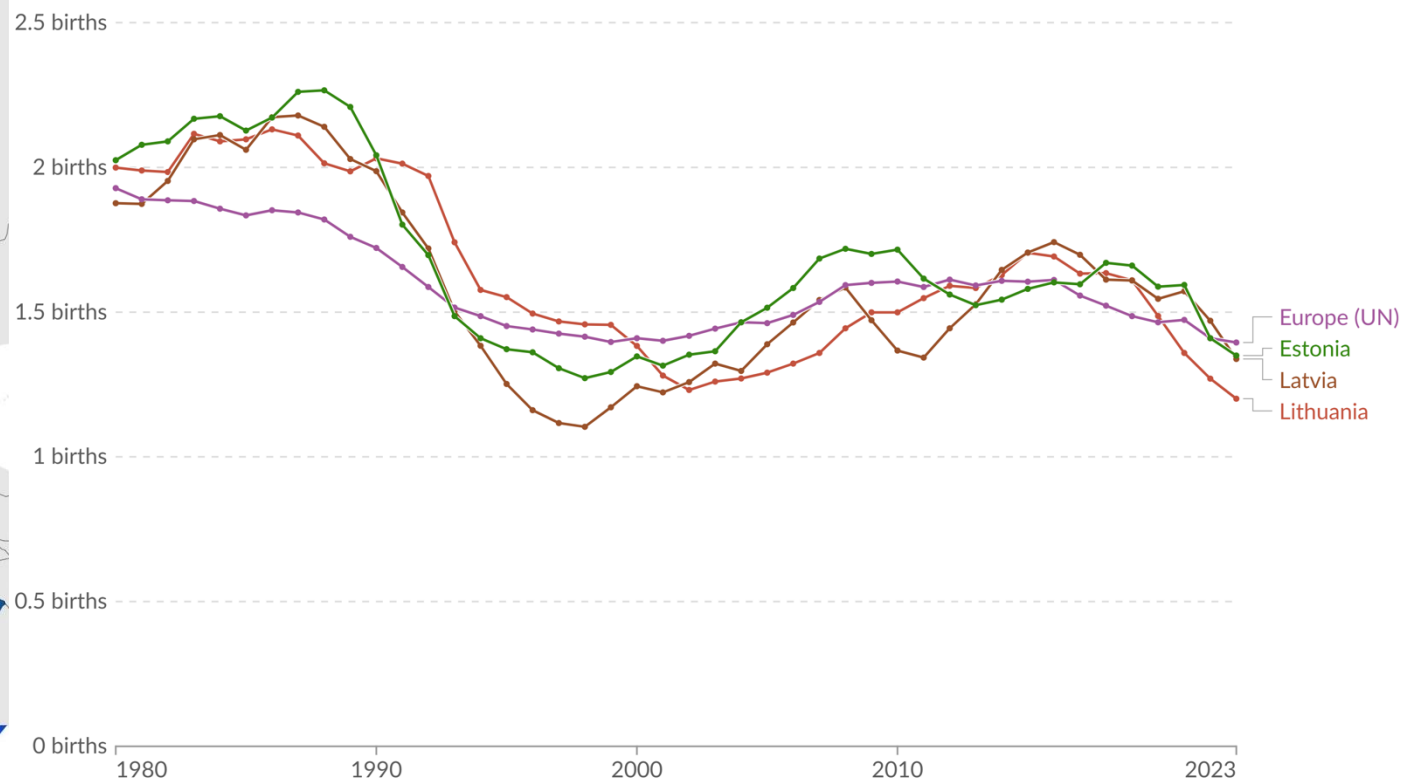
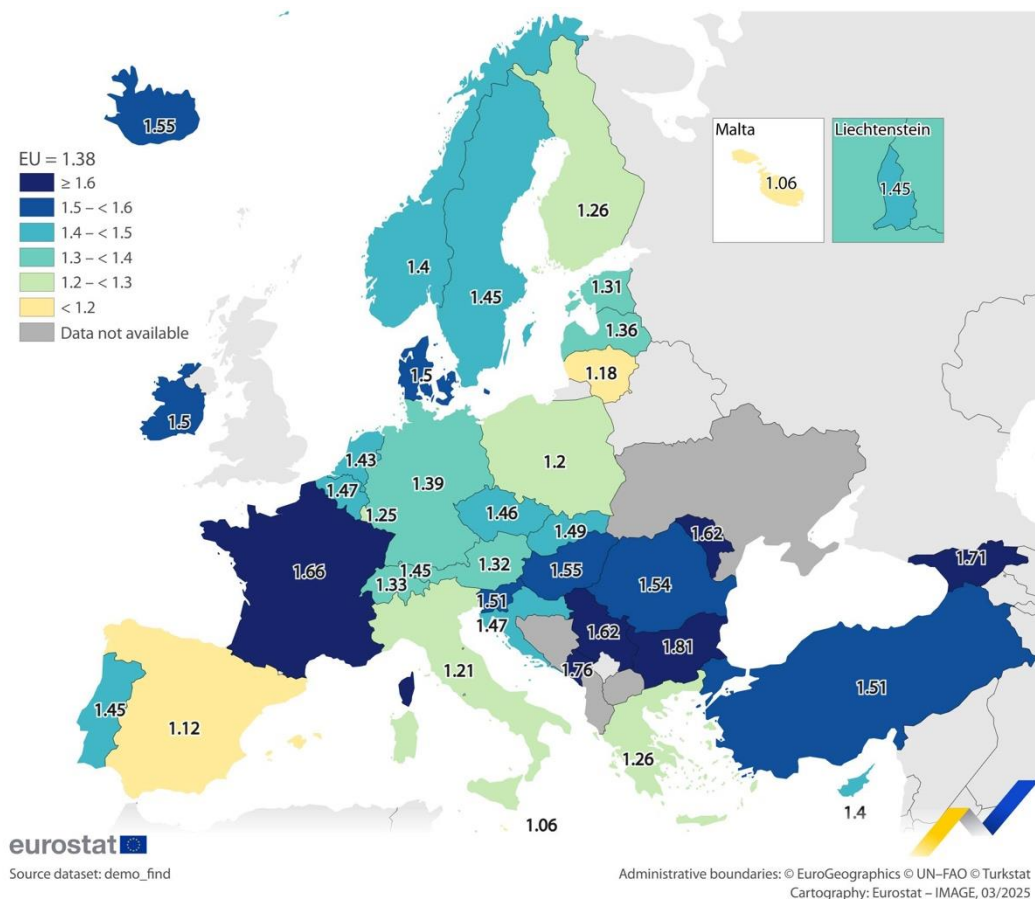
Summārais dzimstības koeficients

Avots: ANO Ekonomisko un sociālo lietu departaments; Pasaules Banka; EUROSTAT

Dzimstības līmenis un izmaiņas Eiropā un Baltijas valstīs

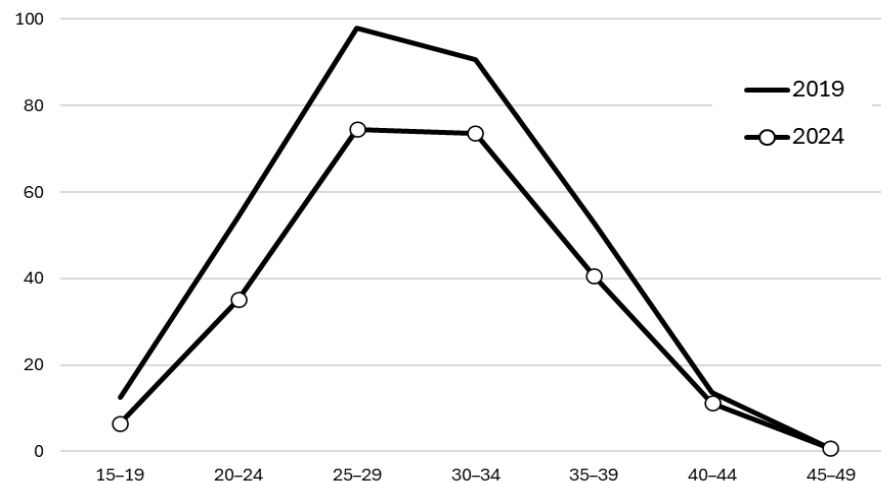
Summārais dzimstības koeficients

Avots: ANO Ekonomisko un sociālo lietu departaments; EUROSTAT

Dzimstība

Dzimušo skaits Latvijā kopš 2019.g. ir samazinājies par 1/3 un 2024.g. tas bija zemākais pēdējo simts gadu laikā (12,6 tūkst).

Attēls. Dzimstības vecumkoeficienti Latvijā 2019. un 2024. gadā (dzīvi dzimušo skaits uz 1000 attiecīgās vecuma grupas sievietēm)

Avots: CSP datu bāze. Autoru aprēķins.

Dzimušo skaita izmaiņas Latvijā un to sadalījums pa faktoriem, 2019.–2024. g.

Laika periods, gadi	Dzimušo skaita izmaiņas	tajā skaitā pa faktoriem		Dzimstības intensitātes izmaiņu faktora īpatsvars dzimušo skaita izmaiņās, %
		sieviešu skaita reproduktīvajā vecumā (15-49) pa vecuma grupām izmaiņu ietekmē	dzimstības intensitātes izmaiņu ietekmē	
2021. pret 2019.	-1366	-1045	-321	23,5%
2024. pret 2021.	-4849	-941	-3908	80,6%

Avots: CSP datu bāze. Autoru aprēķins.

Noturīga tendence ir dzimstības atlikšana uz vēlāku mātes vecumu, cerot vispirms nostiprināt materiālo stāvokli, iegūt izglītību, izveidot karjeru. Veiktie pētījumi sniedz pierādījumus, ka sakarība starp ienākumiem un pirmo bērnu dzemdībām divdesmit gadu laikā ir kļuvusi izteiktāka gan vīriešiem, gan sievietēm.

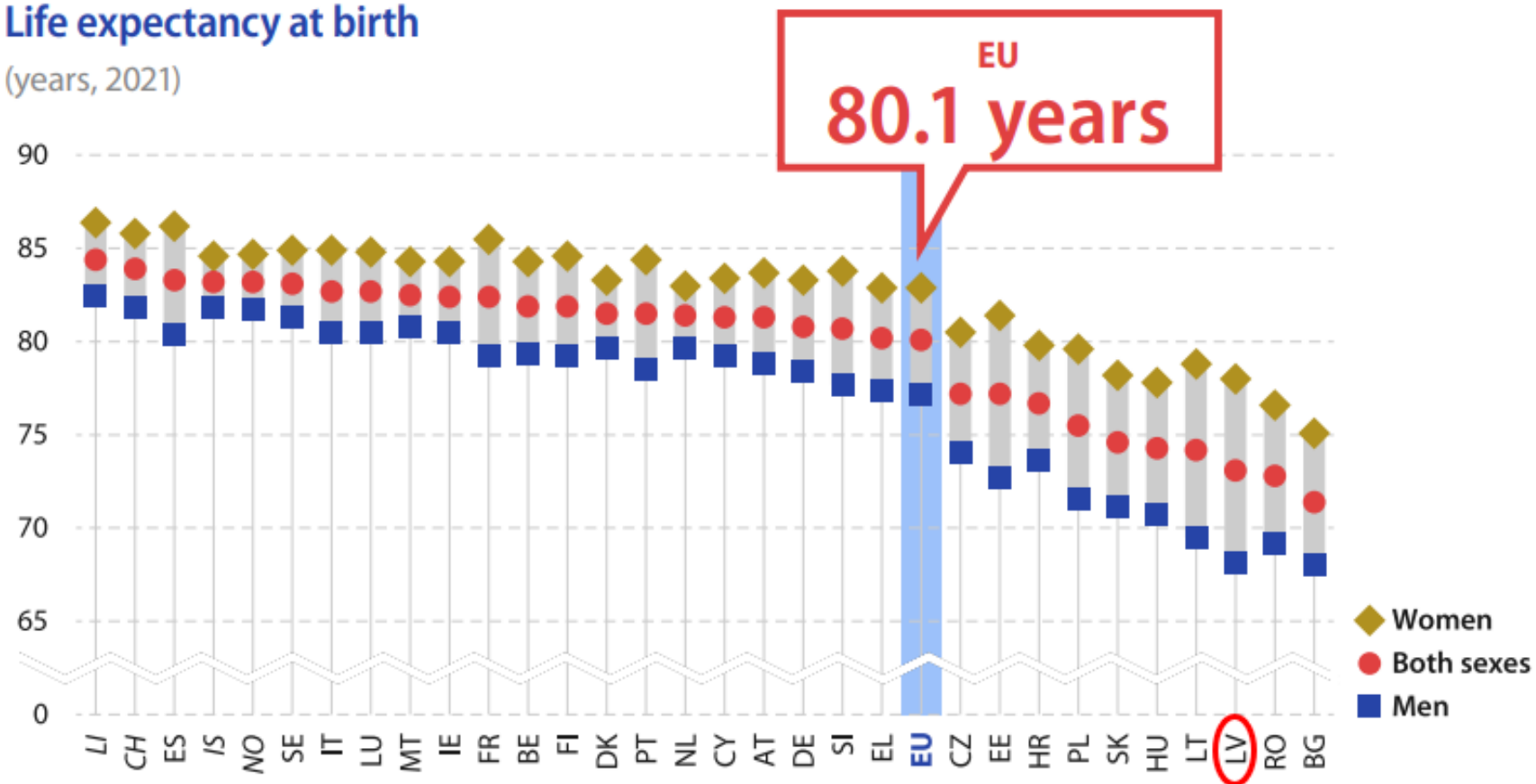
Mātes izglītības līmenis un vidējais vecums Latvijā, piedzimstot pirmajam bērnam, 2019. un 2023. g.

Mātes izglītības līmenis	Mātes vidējais vecums, piedzimstot pirmajam bērnam	
	2019. g.	2023. g.
Pavisam, t.sk.	27,3	28,0
zemāka par vidējo	21,3	21,5
vidējā	25,9	26,4
augstākā	29,8	30,6

Avots: CSP datu bāze. Tabula IDM050.

Life expectancy at birth

(years, 2021)

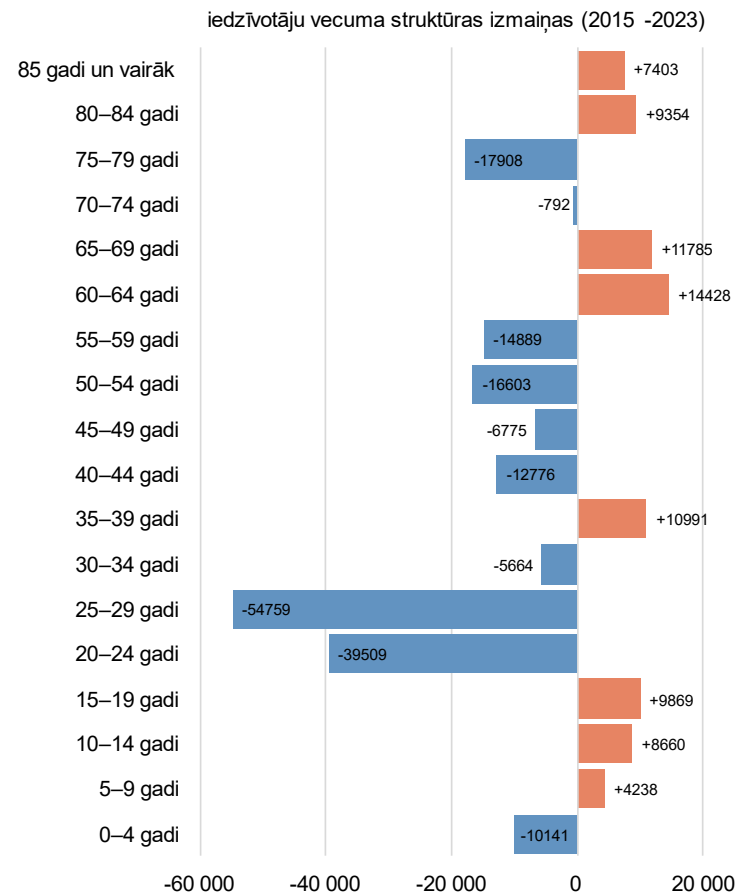
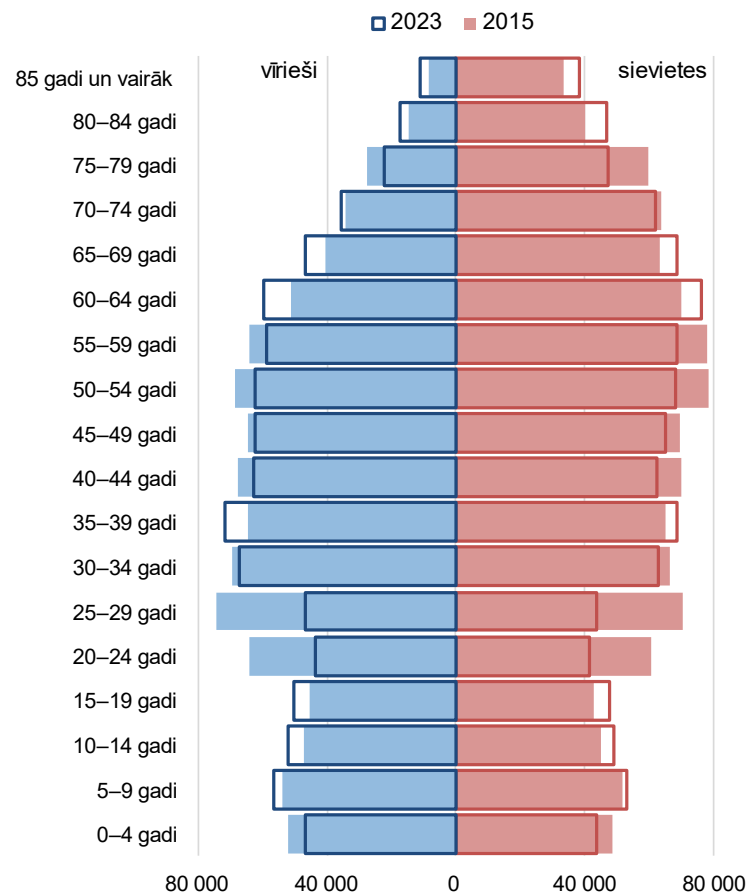

Note: the y-axis is cut. DE and IE: 2020.

Source: Eurostat (online data code: [demo_mlexpec](#))

IEDZĪVOTĀJU DZIMUMA VECUMA STRUKTŪRAS IZMAIŅAS

Latvija, 2015.-2023.g.

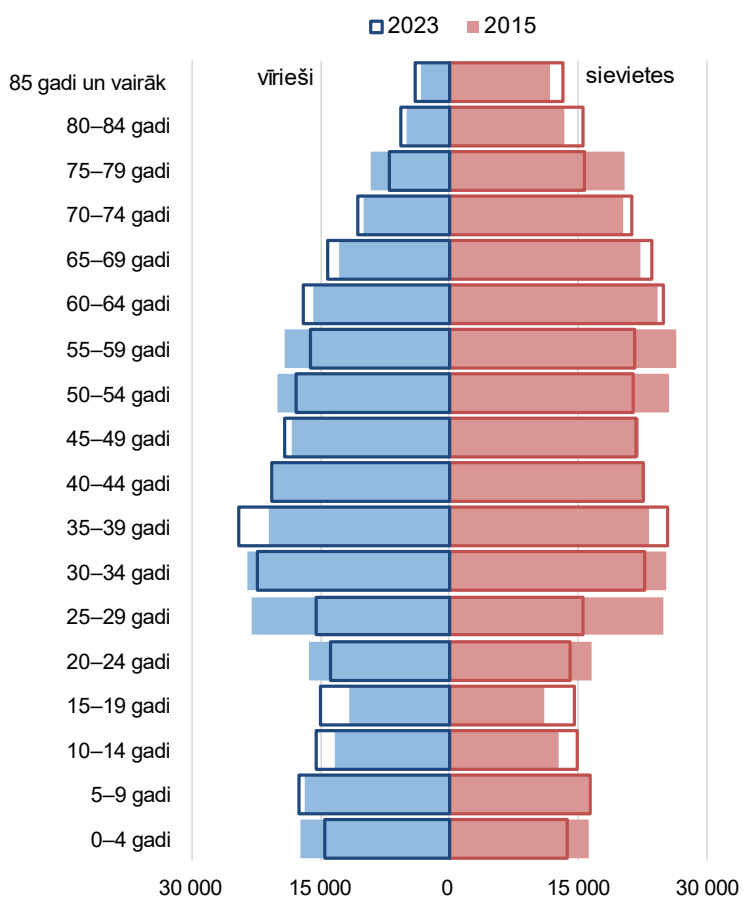

avots: izveidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem

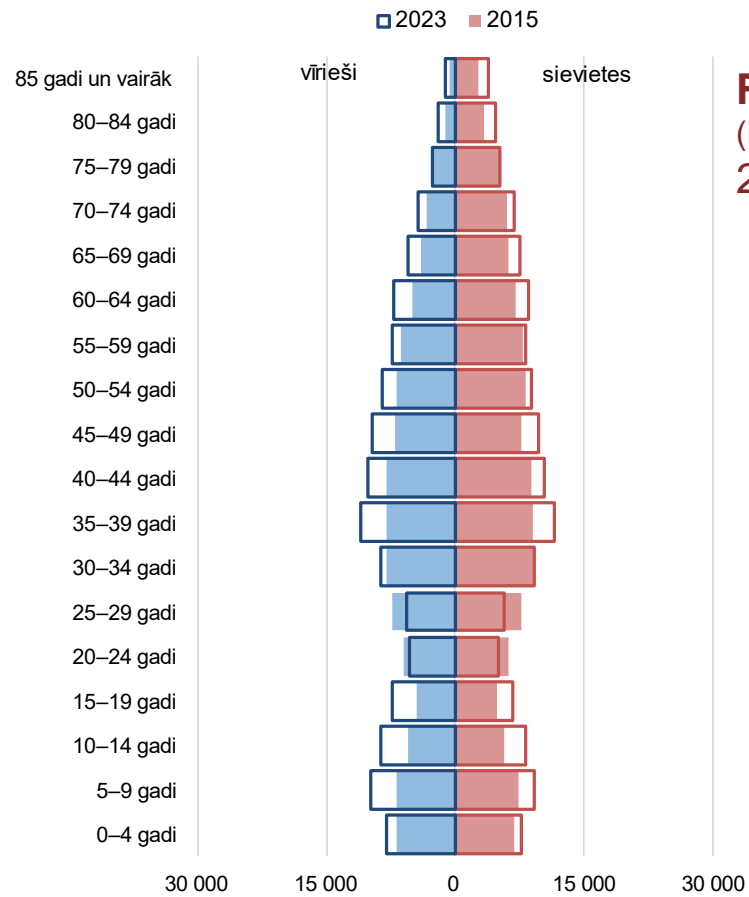
IEDZĪVOTĀJU DZIMUMA VECUMA STRUKTŪRAS IZMAIŅAS

Rīga un tās piepilsētas zona, 2015.-2023.g.

Rīgas pilsēta
2015.g. un 2023.g.

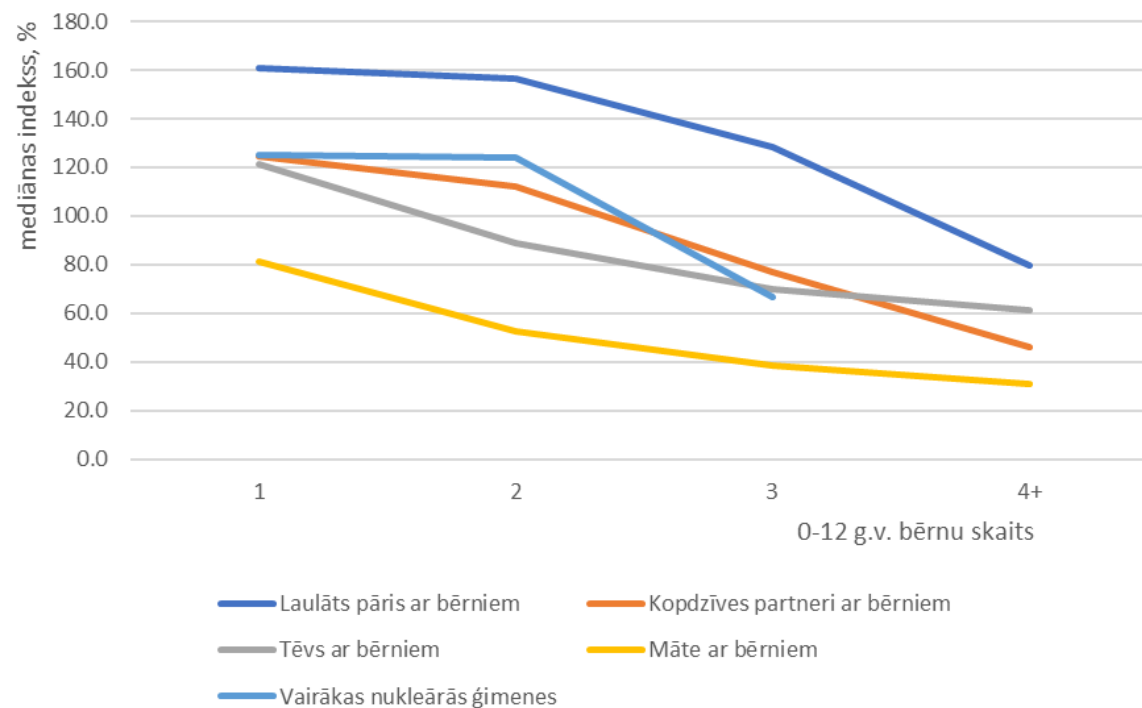
Rīgas piepilsēta
(Rīgas statistiskais reģions bez Rīgas)
2015.g. un 2023.g.

avots: izveidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem

IENĀKUMU SALĪDZINĀJUMS MĀJSAIMNIECĪBĀS AR BĒRNIEM

- ❖ Laulāta pāra ģimenēs un mājsaimniecībās, ko veido vairākas nukleārās ģimenes, ienākumu mediāna viena un divu bērnu ģimenēs ir praktiski vienāda, bet samazinās līdz ar trešo bērnu.
- ❖ Pārējos mājsaimniecību tipos ienākumu mediāna samazinās jau, sākot ar otro bērnu.
- ❖ Ienākumu ziņā vissliktākā situācijā ir ģimenes, kurās māte viena pati audzina bērnus.
- ❖ Pastāv samērā liela atšķirība starp laulāta pāra ar bērniem un kopdzīves partneru ar bērniem ienākumiem. Tas varētu būt saistīts ar dzīves posmu, kurā kopdzīves partneru statuss ir pagaidu situācija, lai vēlāk pārietu uz reģistrētu kopdzīvi ar bērniem un ienākumu palielināšanos.

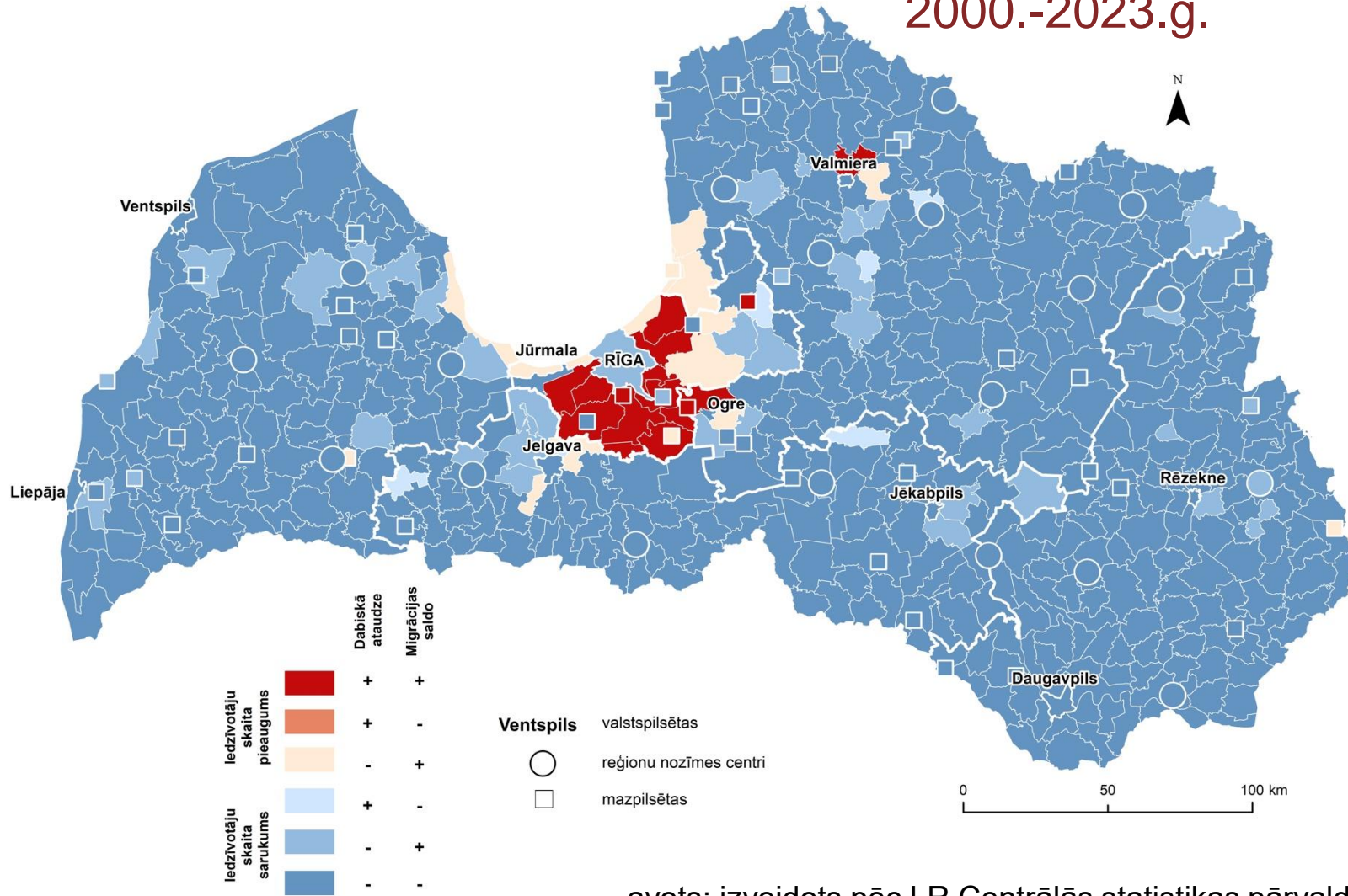
Attēls. Latvijas mājsaimniecību tipu ar bērniem līdz 12 gadu vecumam ienākumu uz vienu ekvivalento patērētāju mediānas indeksi (procentos pret Latvijas visu tipu privātajām mājsaimniecībām ar un bez bērniem), 2018. – 2022. g.

Piezīme: Mājsaimniecības, ko veido vairākas nukleārās ģimenes ar četriem un vairāk bērniem, nav analizētas to nelielā skaita dēļ (tādu mājsaimniecību ir 1-3 katrā gadā).

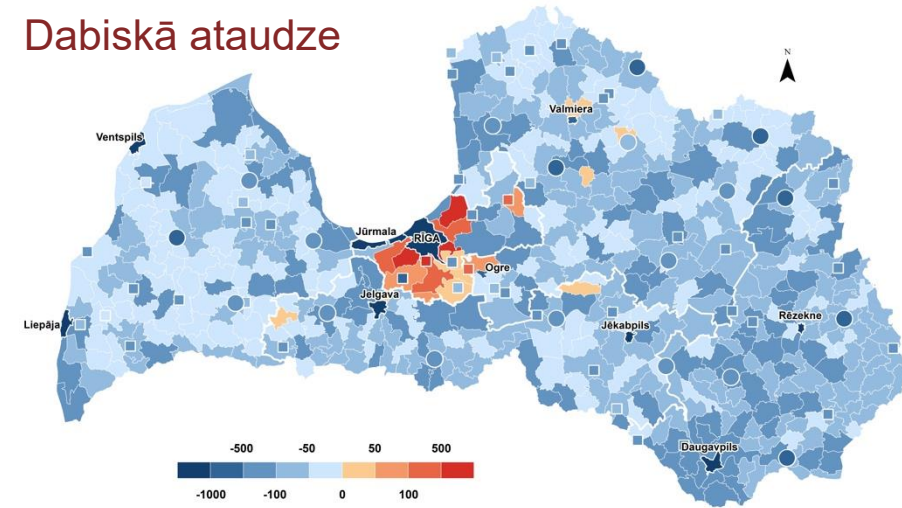
Avots: autoru veidots, izmantojot LR CSP datus.

IEDZĪVOTĀJU SKAITA IZMAIŅU FAKTORI LATVIJĀ

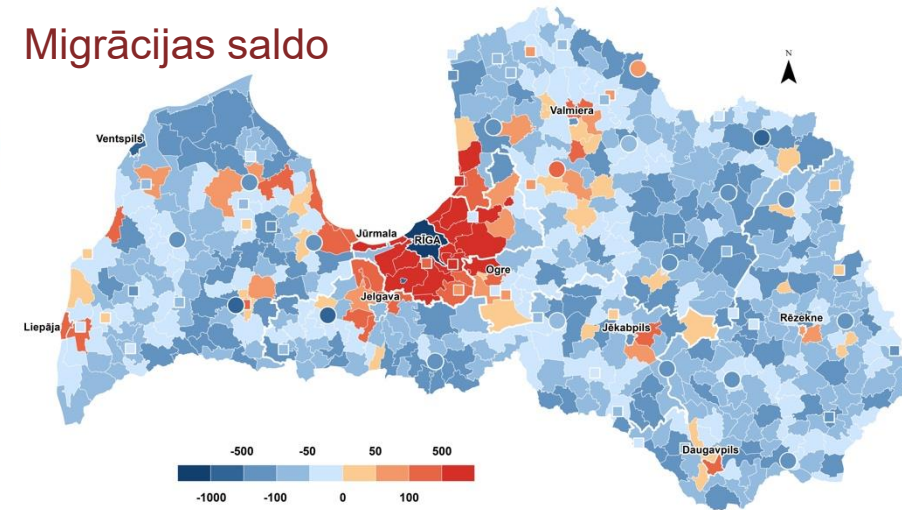
2000.-2023.g.

Dabiskā ataudze

Migrācijas saldo

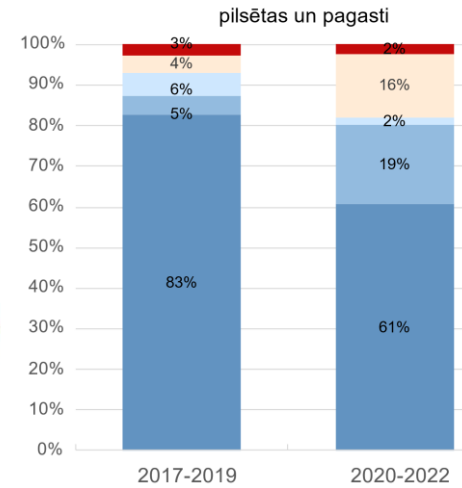
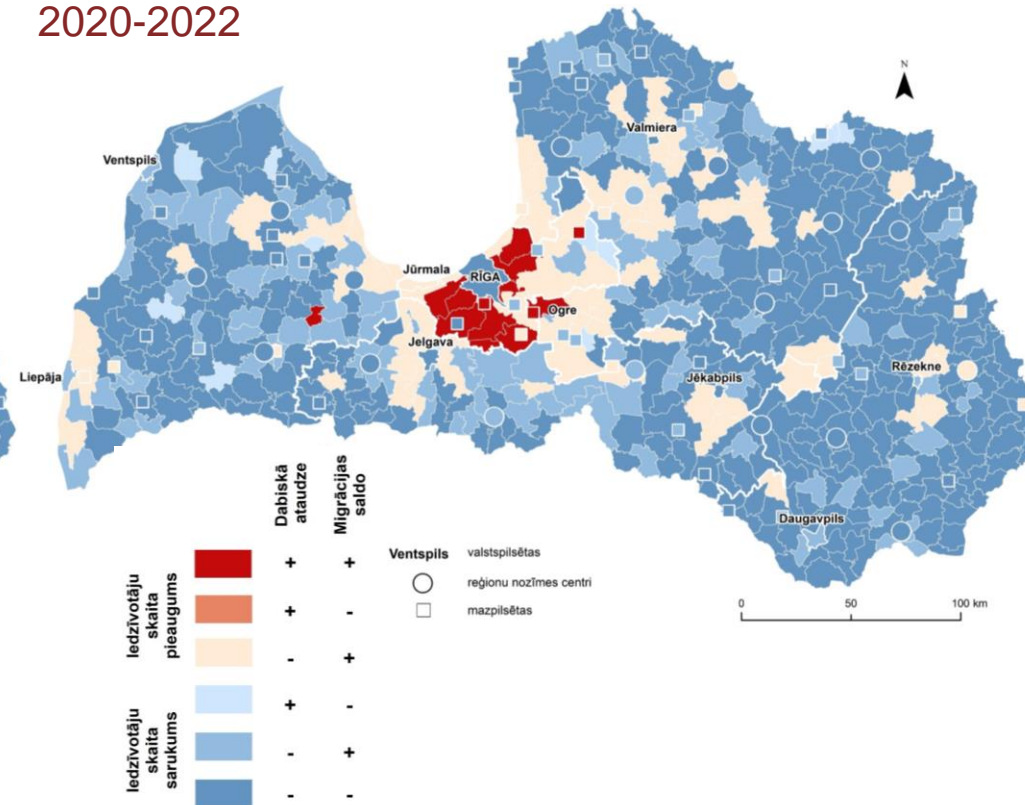
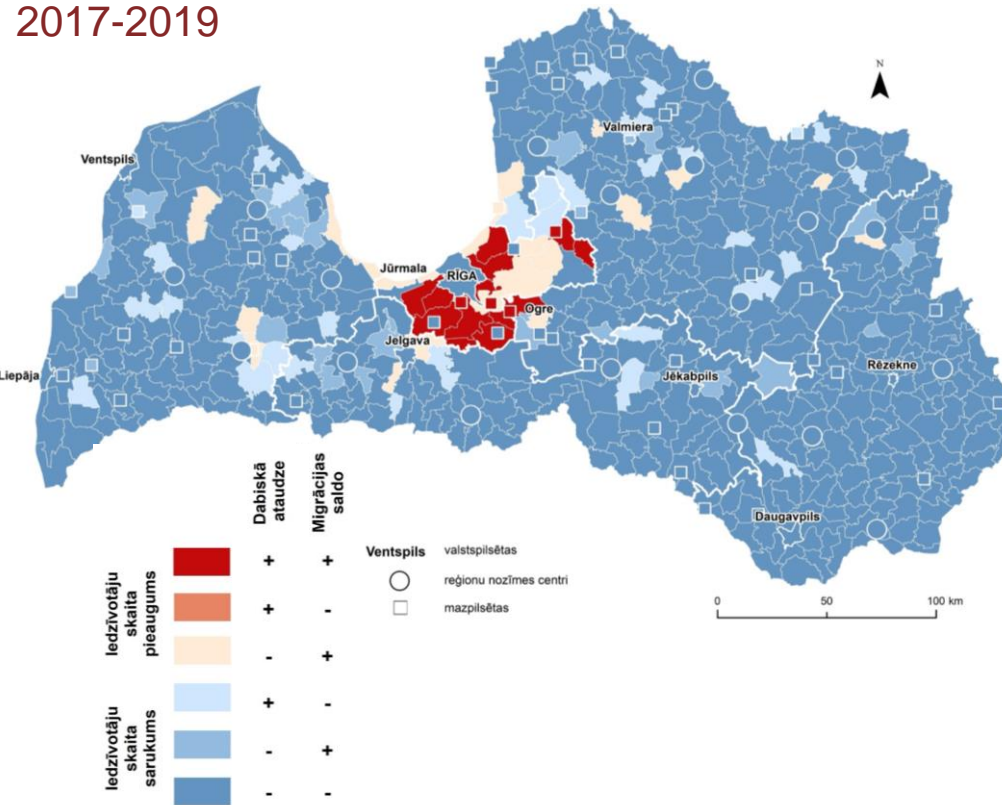
avots: izveidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem

IEDZĪVOTĀJU SKAITA IZMAIŅU FAKTORI LATVIJĀ

3 gadu periods (2017-2019) pirms krīzēm un 3 gadi krīzes (Covid-19 un karš Ukrainā)

2017-2019

2020-2022

avots: izveidots pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem

REĢIONĀLĀS DEMOGRĀFISKĀS SITUĀCIJAS TIPOLOĢIJA

Nehierarhiskās klasteru analīzes pielietojums sniedz iespēju noteikt Latvijas novadu demogrāfisko tipoloģiju, pamatojoties uz to galvenajiem demogrāfiskajiem rādītājiem. Klasteru analīzē izmantota Latvijas novadu pašvaldību struktūra saskaņā ar 2021.g. administratīvi teritoriālo reformu.

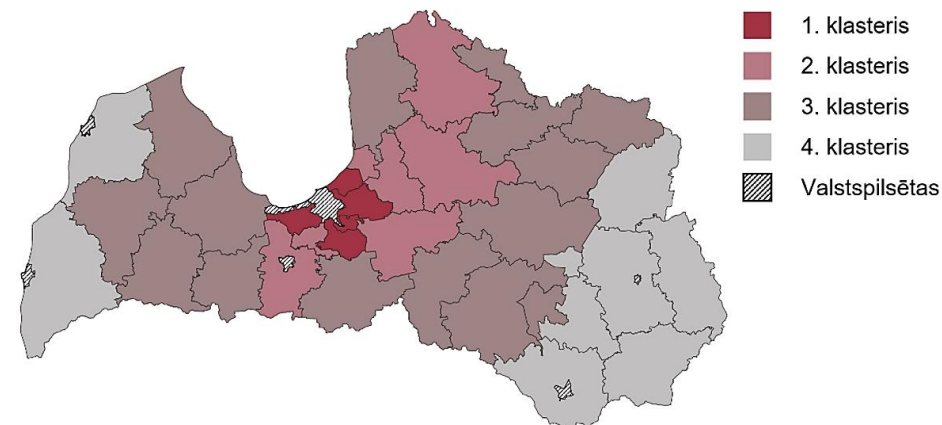
Latvijas novadu klasteru indikatīvās pašvaldības (medoidi) atbilstoši četru klasteru modelim, 2019.-2022. g.

Klastera Nr.	Pašvaldība	Iedzīvotāju blīvums (iedz. / km ²) 2021. gadā	Dabiskais pieaugums 2019.-2022.g. pret 2019. g. 1.janv., %	Migrācijas saldo 2019.-2022.g., pret 2019.g. 1.janv., %	Vīriešu skaita attiecība pret sieviešu skaitu (15-64 g.v.) 2021. g. 1.janv.	Bērnu (0-14 g.v.) skaits uz 100 senioriem (65+ g.v.) 2021. g. 1. janv.	Senioru demogrāfiskā slodze (65+ g.v.) 2021. g. 1. janv.
1.	Mārupes nov.	108	3,6	17,8	0,94	269,5	0,17
2.	Ogres nov.	33	-2,2	2,2	0,98	91,0	0,32
3.	Talsu nov.	13	-4,0	-1,2	1,04	69,9	0,34
4.	Augšdaugavas n.	11	-8,0	-2,9	1,14	44,6	0,37

Avots: autoru aprēķini, izmantojot CSP datus.

Klasteranalīze liecina, ka novadu līmenī ir izteikts centra–perifērijas demogrāfiskās attīstības modelis.

- 1.klasteris – Izaugsmes novadi;
- 2.klasteris – Demogrāfiskās stagnācijas riska novadi;
- 3.klasteris – Emigrācijas riska novadi;
- 4.klasteris – Depopulācijas krīzes novadi.

Latvijas novadu klasteri pēc to pamata demogrāfiskajiem rādītājiem, 2019.-2022. g.

Avots: autoru aprēķini, izmantojot CSP datus.

Piezīme: Pētījumā apskatīti novadi, kuru sastāvā ir lauku teritorijas.

Demogrāfiskā situācija Latvijas valstspilsētās

Gandrīz visās valstspilsētās (izņemot Liepāju un Ventspili) ir pozitīvs migrācijas saldo. Tomēr iedzīvotāju dabiskais pieaugums visās valstspilsētās ir negatīvs.

Valstspilsētās ir būtisks sieviešu skaita pārsvars pār vīriešu skaitu darbspējas vecumā, kas ir raksturīgi blīvi apdzīvotām pilsētu teritorijām.

Prognozes

Prognozējot valstspilsētu demogrāfisko ilgtspēju, ir jāatzīmē, ka iedzīvotāju skaita izmaiņu un vecuma struktūras ziņā labākās pozīcijās atrodas Jūrmala un Jelgava, ko var daļēji izskaidrot ar abu šo pilsētu atrašanos Rīgas metropoles ietekmes areālā.

Pērējās valstspilsētās vidējā termiņā ir iespējams iedzīvotāju skaita sarukums, ko veicinās negatīvais dabiskais pieaugums un šo pilsētu ierobežotas iespējas piesaistīt cilvēkus no apkārt esošajiem novadiem.

Arī Rīgas iedzīvotāju skaits visticamāk turpinās sarukt. Dinamiku ietekmēs tie pilsētas iedzīvotāji, kuri izvēlēsies pārcelties uz 1. un 2. klastera novadiem.

Latvijas valstspilsētu demogrāfiskās attīstības indikatori, 2019.-2022.g.

Valstspilsēta	Iedzīvotāju blīvums (iedz. / km ²) 2021. gadā	Dabiskais pieaugums 2019.-2022.g. pret 2019.g. 1.janv., %	Migrācijas saldo 2019.-2022.g., pret 2019.g. 1.janv., %	Vīriešu skaita attiecība pret sieviešu skaitu (15-64 g.v.) 2021. g. 1.janv.	Bērnu (0-14 g.v.) skaits uz 100 senioriem (65+ g.v.) 2021. g. 1. janv.	Senioru demogrāfiskā slodze (65+ g.v.) 2021. g. 1. janv.
Rīga	2001	-3,4	0,1	0,89	72,0	0,34
Daugavpils	1112	-5,4	0,1	0,91	62,3	0,38
Jelgava	913	-2,0	0,6	0,93	94,0	0,31
Jūrmala	497	-1,7	6,5	0,95	67,9	0,36
Liepāja	999	-2,9	-0,1	0,90	78,9	0,35
Rēzekne	1534	-4,8	0,3	0,84	69,5	0,36
Ventspils	575	-4,2	-0,9	0,93	64,7	0,38

Avots: autoru aprēķini, izmantojot CSP datus.

Demogrāfiskās attīstības skatījums nākotnē

Dažādu Latvijas pētnieku grupu un institūciju 21. gs. sākumā veiktās demogrāfiskās prognozes liecina, ka tuvākajā desmitgadē varam sagaidīt valsts iedzīvotāju skaita samazinājumu.

Arī starptautisku institūciju prognožu aprēķini liecina, ka tuvākajās desmitgadēs panākt Latvijas iedzīvotāju skaita palielināšanos ir problemātiski.

Latvijas iedzīvotāju perspektīvā skaita jaunākās prognozes (tūkst.)

Prognožu izpildītāji un prognožu aprēķinu bāzes gads	Latvijas iedzīvotāju skaita prognoze, tūkst.		
	2030. g.	2040. g.	2050. g.
Eurostat - Europop2023, 2023. g.	1746	1571	1440
OECD, 2022. g.	1746	1580	1460
Pasaules banka, 2022. g.	1769	1632	1504
ANO, 2022. g.	1785	1647	1520
VPP projekta "DemoMig" pētnieku grupa, 2021. g.	1752	1598	...

Avots: EUROPOP2023; UN World Population Prospects 2024; OECD; World Bank

Eurostat iedzīvotāju skaita prognožu un rādītāju hipotēžu salīdzinājums, Latvija 2030. - 2050.g.

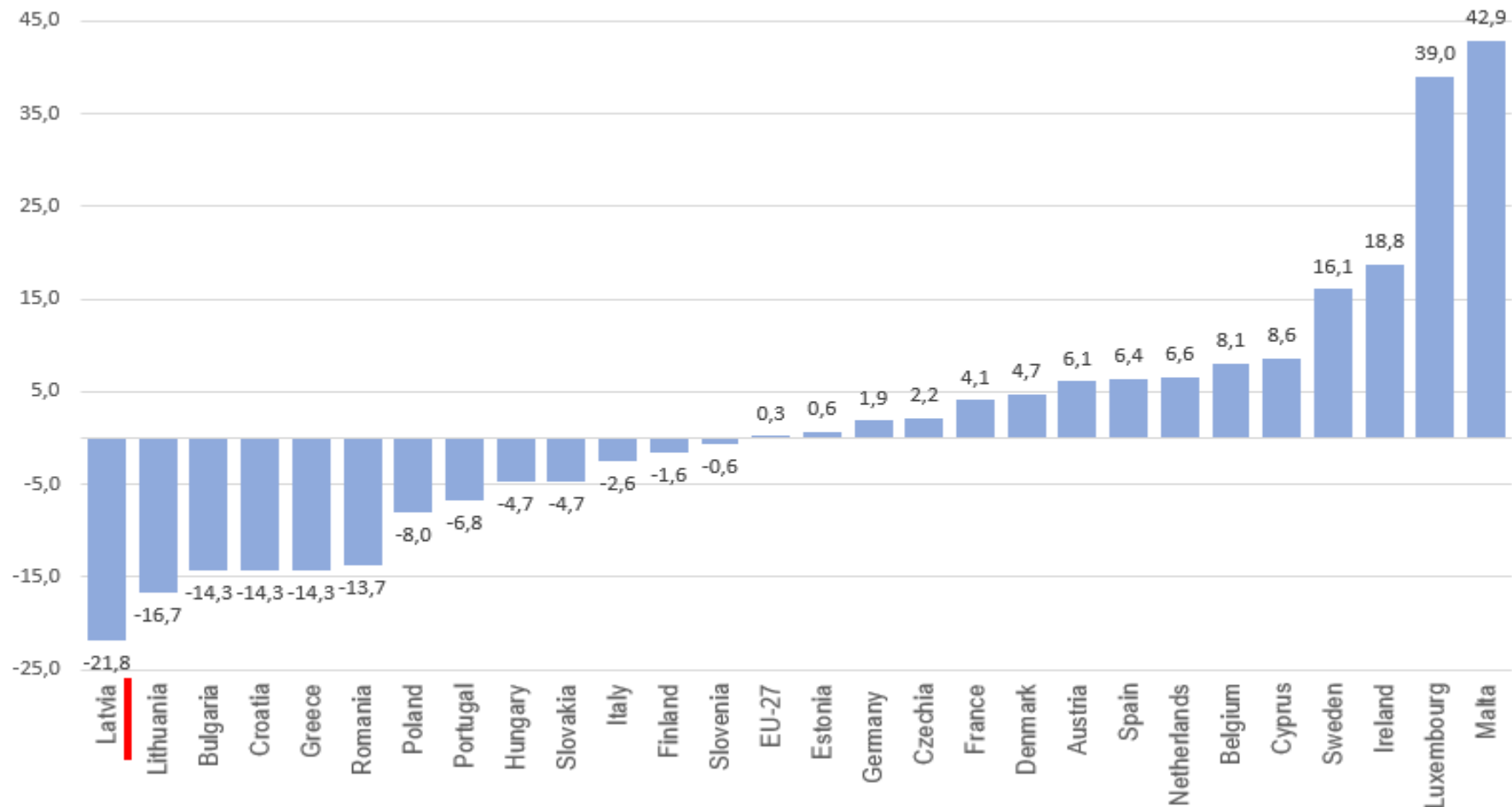
	Europop2019		Europop2023		
	2030.g.	2040.g.	2030.g.	2040.g.	2050.g.
Prognozētais iedz. skaits (tūkst.)	1713	1536	1746	1571	1440
Summārais dzimstības koef., ‰	1,64	1,67	1,59	1,63	1,64
Mūža ilgums vīriešiem, gadi	73,3	75,9	72,6	75,4	78,8
Mūža ilgums sievietēm, gadi	82,1	83,9	81,5	83,4	85,2
Migrācijas saldo (tūkst.)	-7,3	-4,7	-7,4	-2,4	-0,4

Avots: autoru veidots, izmantojot Eurostat 2023 datus

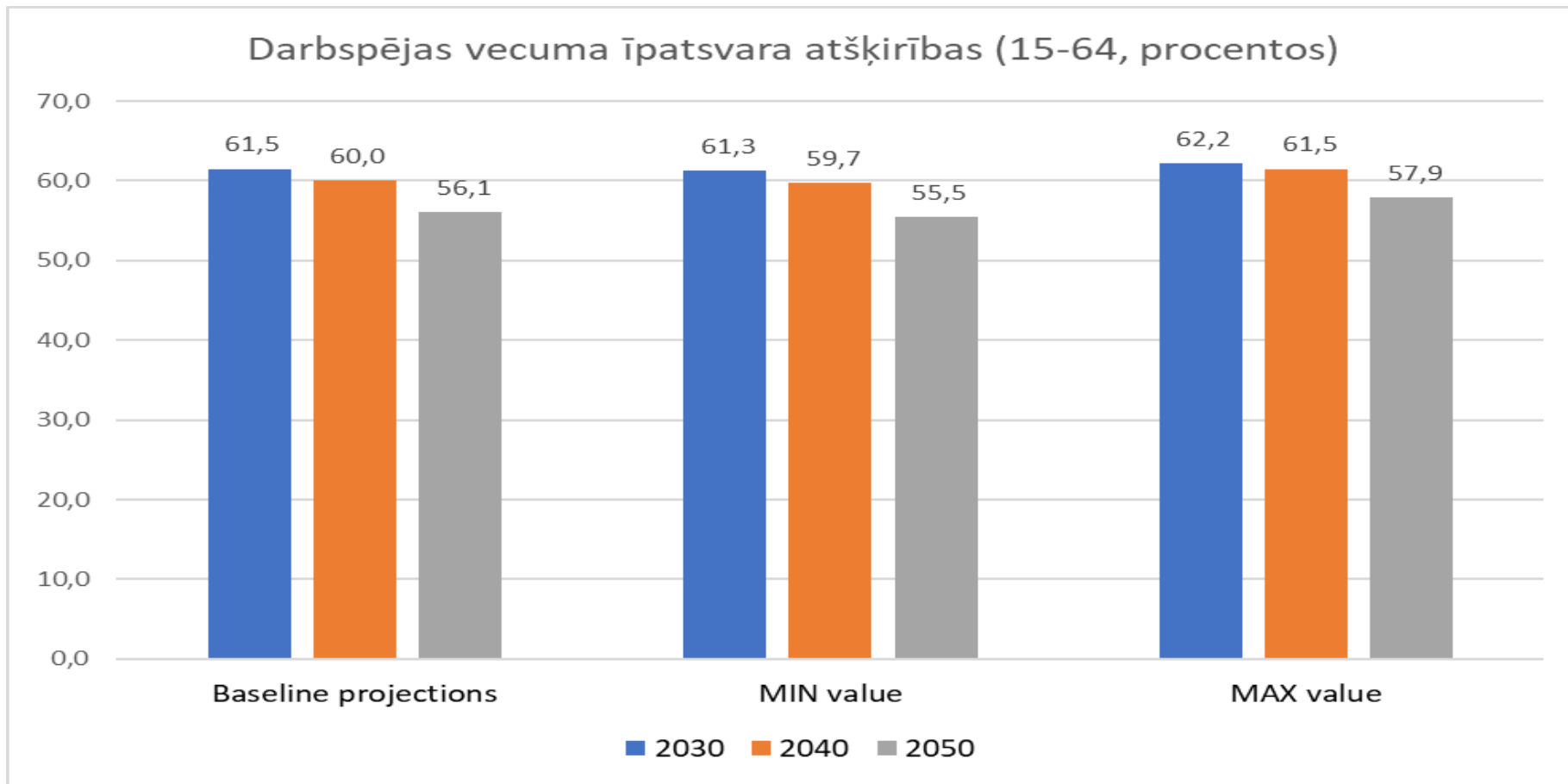
Eurostat jaunākās prognozes paredz Latvijas iedzīvotāju kopskaita samazināšanos līdz 1746 tūkst. 2030.g., 1571 tūkst. 2040.g. un 1440 tūkst. 2050.g.. Turpinās samazināties dzimušo skaits. To nelabvēlīgi ietekmēs reproduktīvā vecuma sieviešu skaita izmaiņas. Sieviešu skaits 25-39 gadu vecumā samazināsies straujāk nekā iedzīvotāju kopskaits. Sagaidāms, ka 2040.g. iedzīvotāju kopskaits būs par 16% mazāks, bet minētā vecuma sieviešu būs par 32% mazāk nekā 2023. gadā.

Quo vadis depopulācija?

ES-27 valstu iedzīvotāju skaita **prognozētās izmaiņas**
2022.-2050.g. (procentos pret skaitu 2022.g.)

Datu avots: Eurostat – EUROPOP2023 population projections (PROJ_23NP). Autoru aprēķins.

Eurostat demogrāfiskā prognoze Latvijai uzrāda 2050. gadam šādu darbaspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvara vērtību (procentos):

Bāzes (baseline) variantā	56.1
Minimālo īpatsvaru (mirstības un migrācijas samazināšanās variantā)	55.5
Maksimālo īpatsvaru (variantā bez migrācijas ietekmes)	57.9

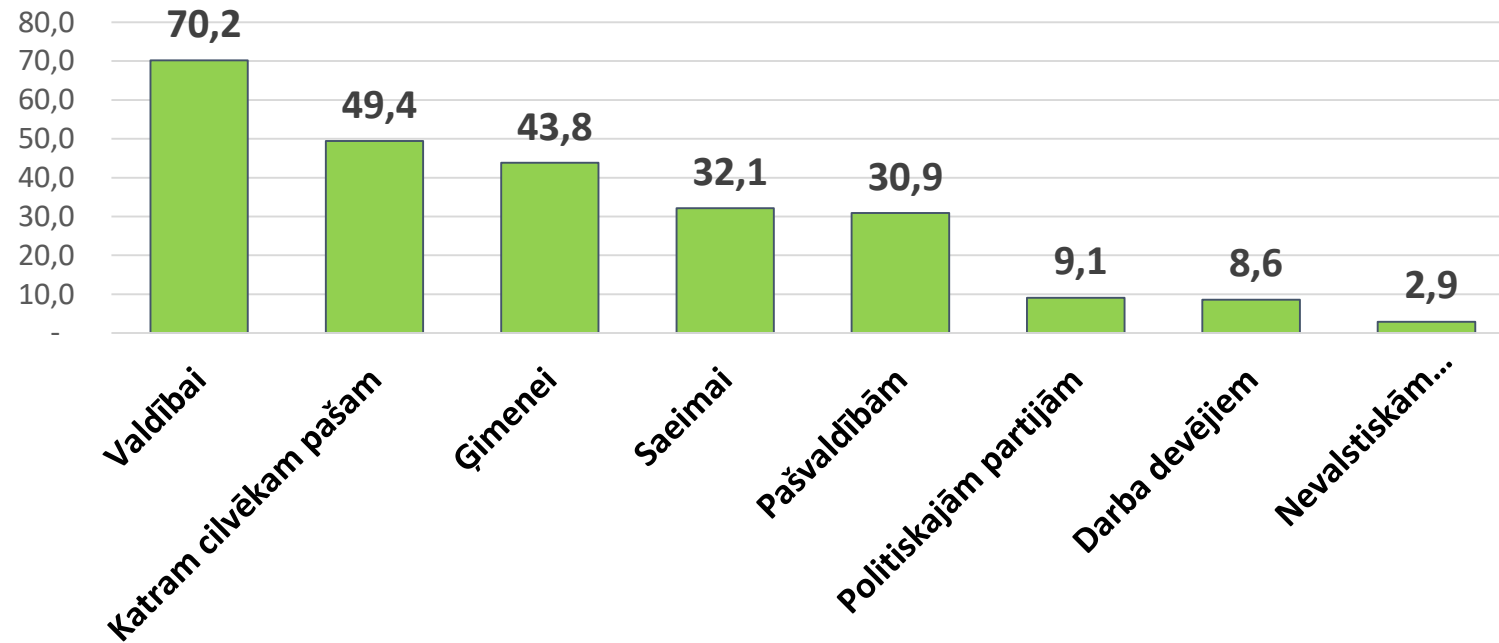
Atbildes uz jautājumu “Jūsaprāt Latvijas tautsaimniecības izaugsme nākotnē ir iespējama”	Atbilžu relatīvais biežums	
	2016. g.	2021. g.
Visas atbildes,	100,0	100,0
t.sk. šādas atbildes:		
stabilizējot iedzīvotāju skaitu esošā līmenī (1,9 miljoni)	27,1	29,6
tikai palielinoties valsts iedzīvotāju skaitam	19,9	26,1
iedzīvotāju skaitam ar tautsaimniecības izaugsmi nav nekāda sakara	19,6	23,0
arī pie mazāka iedzīvotāju skaita	9,4	8,8
grūti pateikt, nav atbildes	24,0	12,5

Avots: Krūmiņš un Krišjāne, 2016, 46.lpp. un DemoMig projekta ietvaros veiktās aptaujas rezultāti.

(katrs respondents sniedzis vienu atbildi, 2016. g. n = 2049, 2021. g. n = 1246)

“Kuri Jūsaprāt ir 3 nozīmīgākie atbalsta sniedzēji demogrāfisko problēmu turpmākai risināšanai Latvijā?”

(procentos; iespējamās līdz 3 atbildēm; n=1246)

Avots: 2021.g. DemoMig projekta ietvaros veiktās aptaujas rezultāti.

Paldies uzmanību!

demomig@lu.lv

juris.krumins@lu.lv

www.demomigpro.lu.lv

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

VPP
Valsts pētījumu
programma

Valsts pētījumu programmas projekts **Jauni risinājumi demogrāfijas un migrācijas procesu izpētē latviskas un eiropeiskas zināšanu sabiedrības attīstībai (DemoMigPro)** (Nr. VPP-Letonika-2021/4-0002)

